

Kerroskakkua vai kurpitsapikkelsiä?

Mitä vikaa on artikkelijulkaisemisessa, vertaisarvioinneissa ja kansainvälisyydessä?

Sari Kivistö ja Sami Pihlström olivat oikeilla linjoilla kirjoittaessaan monografiajulkaisemista puolustavan artikkelin ja kytkemällä kirjan teon myös syvempiin ihmisenä olemisen kysymyksiin Niin & Näin -lehdessä 2/2015.¹ Olen samaa mieltä monografiajulkaisemisen tärkeydestä. Puutunkin nyt asian toiseen puoleen: Miksi artikkelijulkaisemiseen kannustaminen on ongelmallista ja kuinka siihen liittyvä kansainvälisyyden ihannoiti on vaarassa tuhota jotain olennaista filosofiasta ja kirjoittamiskulttuurista?

Ongelmat tulevat näkyville erityisesti väitöskirjojen teossa. Väitösinstituutio on yliopistollisen tiedonmuodostuksen ydin, sillä siinä huipentuvat tutkimuksen tuottaminen ja tulosten julkaiseminen. Suurin osa väitöskirjoista on nykyään artikkelikoosteita. Nippuväitöskirjat ovat olleet jo pitkään yleisiä luonnontieteissä, mutta ne ovat lisääntyneet myös humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä. Syyt liittyvät Kivistön ja Pihlströmin mainitsemaan arviointijärjestelmään, joka suosii artikkelijulkaisemista monografiajulkaisemisen kustannuksella. Laitokset kun saavat artikkeleista enemmän rahaa.

Tätä kautta luonnontieteellinen tieteen-ihanne on levittäytynyt humanistisiin ja yhteiskuntatieteisiin (mukaan lukien kasvatustieteet, käyttäytymistieteet, oikeustiede ja taiteiden tutkimus). Tutkitaan aiheita, jotka soveltuvat nopean kertakäyttötiedon tuottamiseen, ja sovelletaan metodeja sekä lähestymistapoja, jotka ovat välineellisiä ja määrällisiä tuottaen raportoivissa olevaa dataa pohditun ja omakohteisesti punnitun tiedon sijaan. Narratiivinen eli kertomuksellinen tai tarinallinen esitystapa on joutunut väistymään puheenvuoromaisen osallistumisen tieltä.

Tämä ei ole ollut humanististen ja yhteiskuntatieteiden etu. Keskustelevaan ja osallistuvaan tieteeseen liittyy paljon myönteistä, mutta pohjana pitäisi olla syvempää ymmärrystä. Tieteellinen teorianmuodostus voidaan nähdä kokonaisuuksien hallintaan pyrkivänä kertomusten tai tarinoiden kirjoittamisena, jota pelkkään keskustelukulttuuriin tukeutuva artikkelijulkaisemisen muotorakenne ei tue.

On vaarallista, että artikkelijulkaiseminen on kohotettu lähes yksinomaiseksi ihanteeksi. Esimerkiksi Heta Gylling suosittaa jatko-opiskelijoille tarkoitettussa oppaassa artikkeliväitöskirjan tekoa, sillä hänen mukaansa monografian kirjoittaminen on ”akateeminen itsemurha”.² Varoitin filosofeja tempautumasta kyseisenlaisen asennemuokkauksen vietäväksi. Mikäli toteamuksessa on kyse voimattomasta käsien levityksestä julkaisupoliittisen vallankäytön edessä, sitä voidaan ymmärtää tieteenharjoittajan vastahakoisena alistumisena. Mutta jos kyse on yhtymisestä julkaisupoliittiseen normatiiviin tai taivuttelusta artikkelijulkaisemiseen jopa kuolemanuhan varjolla, kannanottoa on pidettävä perustelemattomana ja epäpedagogisena.

Kymmenkunta monografiaa julkaisseena (ja edelleenkin hengissä olevana) olen tullut ongelman kanssa toistuvasti tekemisiin. Monografiamuoto on johtunut omissa tutkimuksissani siitä, että aiheeni ovat käsitelleet teoriahistorioita ja tutkimustraditioita ja vaatineet siten historiallis-narratiivista lähestymistapaa, johon artikkelimuoto ei luontevasti sovi. Lisäksi kyseessä ovat olleet filosofiset kokonaisesitykset.

Nippuväitöskirjojen tekijöitä on väitöskirjaa väkertävien joukossa nykyään noin 80 prosenttia. Vielä parikymmentä vuotta sitten artikkeliväitöskirjan tekoa piti perustella tiedekunnille tarkasti, ja hyväksyminen oli poikkeus, sillä artikkelikokoelman kelpuuttamista väitöskirjaksi pidettiin rimanalennuksena. Artikkeliväitöskirjaa ei pidetty oikeana kirjana eikä näyttönä tekijän itsenäisyydestä ja kyvystä hallita kokonaisuuksia. Nykyään erityisperusteluja

tunnutaan vaadittavan monografian kirjoittajilta. Tämä kertoo siitä, että tiedehallinnollinen pisteytysjärjestelmä on ajanut akateemisen arvioinnin ohi julkaisujen tärkeyttä määriteltäessä. Artikkelijulkaisemista suosimalla tehdään narreista kuninkaita ja valjastetaan kärkyt hevosen eteen.

Nykyisin monografian tekijöitä kuritetaan myös sivumäärärajoituksella, joka Helsingin yliopiston rehtorin päätöksen mukaan on ”pääsääntöisesti enintään 250”, ja ylityksistä lähes rangaistaan.³ Mistäpä rehtori sen oikean sivumäärän tietäisi? Käsitykseni mukaan laajuuden tai suppeuden ei pitäisi seurata muotonormeista vaan *tehtävänasettelusta* ja *aiheenvälinnasta*, joissa väittelijöillä pitää olla vapaat kädet väitösinstituution oman idean vuoksi. Sama pätee monografian valitsemiseen väittelyn formaatiksi.

Muoto-ongelmia on nähty myös monografioille tyypillisen ”oppikirjamaisen” aineksen sisällyttämisessä väitöskirjaan, vaikka tutkimuksellisuus ja yleistajuistaminen eivät ole vastaakohtia, jotka söisivät toisiaan pois. Tässä mielessä Kivistön ja Pihlströmin määritelmä, että monografian tulisi olla kansainväliselle yleisölle suunnattu ja epäoppikirjamainen esitys, on ahdasotsainen. Mitä vikaa on siinä, jos myös tieteellisestä teoksesta voi oppia jotakin? Filosofian historian tutkimukselliset esitykset ovat usein oppikirjoja.

Meriitit, kuten selkeys ja vaikeiden ajatuskulkujen avaaminen laajemmalle yleisölle, yritetään kääntää epämeriiteiksi, kun on puhe monografioista. Samaan aikaan kukaan ei näytä kiinnittävän huomiota siihen ongelmien kekkoon, joka liittyy artikkeliväitöskirjoihin. Ne ovatkin yhtä muoto-ongelmaa alusta loppuun asti. Artikkelit ovat usein irrallisia ja epätasaisia ja liittyvät toisiinsa heikosti. Kirjoittajia saattaa olla artikkeleissa useita, eivätkä tulokset anna näyttöä väittelijän kyvystä muodostaa itsenäisesti ajatuksia ja hallita kokonaisuuksia. Sen sijaan ne ilmentävät riippuvuutta, ryhmätyötaitoa ja sihteerinpätevyyttä. Kirjoittajat eivät pääse parhaaseensa oman tutkimuslinjan muodostajina vaan joutuvat soveltajan tai toteuttajan rooliin projektitutkijoille tyypillisesti.

Ei ole ihme, että väitöskirjojen tuotanto on moninkertaistunut, sillä samaa yhteisjulkaisua voidaan käyttää usean eri opiskelijan väitöskirjassa. Vaikka oman työn osuutta valvotaankin yhteisartikkeleissa, omaehtoisuuden odotukset eivät yleensä toteudu, niin kuin toivomukset eivät yleensääkään ole tosiasioita. Myöskään yhteenvedo-osiot eivät riitä tuottamaan tarvit-

tavaa synteesiä, vaan kokonaisuudet jäävät repaleisiksi. Viiteapparaatit koostuvat artikkeleissa usein sisäviittauksista, jotka ovat arrogantteja ja ripustusmaisia, eikä lähteiden arviointiin päästä, kuten monografioille tyypillisissä kommentaariviitteissä. Käsittely ei laajene tilankäytöllisistä syistä, mutta myöskään tieto ja ymmärrys eivät syvene. Silti artikkeliväitöskirjoja hyväksytään korkeilla kiittäväillä arvosanoilla; ovathan artikkelit jo kertaalleen käsitellyjä kansainvälisten lehtien referee-menettelyissä.

Kansainvälisyys ja referee-arviointien läpäiseminen vaikuttavatkin olevan kaiken arvostelun yläpuolella olevia näennäisoikeutuksia, joilla artikkelijulkaisemista perustellaan. Kertaalleen tarkastetuksi tuomittua kun ei tarvitse tarkastaa uudelleen. Mutta mitä tämä merkitsee kirjoittamis- ja lukemiskulttuurillemme? Toteuttavatko artikkelit myöskään niissä nähtyä keskustelufunktiota, vai onko kyse vain pitkälle ritualisoituneesta toiminnasta, jonka motiivit liittyvät tutkintojen tuottamiseen tulosvaatimusten tyydyttämiseksi? Pitkälti näin on käsittäkseni laita, ja siinä prosessissa raha on paholaisen lantaa. Perustellakseni artikkelijulkaisemiseen kohdistuvaa kritiikkiäni arvostelen seuraavassa artikkelijulkaisukäytännön takana olevaa vertaisarviointimenettelyä ja kansainvälisyyden palvontaa.

Referee-menettelyistä: elämää Panopticonissa

Artikkelijulkaisemista suositaan, koska se vähentää väitöskirjan tarkastajien työtä ja asian tuntijatyötä virantäytöissä. Mitään ei tarvitse lukea, kun julkaisuyhteys on riittävän painokas. Filosofisesti ajatellen vain sisällön pitäisi ratkaista – ei paperin, jolle asia on kirjoitettu. Julkaisuyhteyden tukeutuminen on perimmäitään auktoriteettiverifiointia, jonka vaarat Alan Sokal osoitti mielistelemällä hetken toimitusta ja saamalla arvovaltaiseen *Social Text* –aika-kauslehteen kieli poskessa kirjoittamansa artikkelin, jonka hän paljasti toisessa lehdessä olevan täyttä tuubaa.⁴ Osoitettua tuli, että hyväksytyksi voi päätyä mikä tahansa, kunhan se myötäilee julkaisufoorumien tiedepoliittisia tarkoitusperiä, eikä julkaisuyhteys siten kerro kirjoituksen tasosta. Julkaisuyhteyksien kunniointaminen on yleensäkin samanlaista kuin arvioisi ihmisiä sillä perusteella, millaiset vaatheet heillä on päällään.

Referee-menettelyn hullunkurisimpia piirteitä on, että sen sanotaan perustuvan ver-

taisarviointiin. Todellisuudessa mitään *vertais-*arviointia ei ole, sillä arvioijat eivät ole vertaisasemassa vaan *valta-*asemassa, josta he voivat läimäyttää vaikka kuinka kovaa. Vaikutusta tehostaa, että arviointi tapahtuu anonyymisti salusiinien ja rullakardiinien takaa, jonne asiantuntijat voivat suojautua. Sen sijaan kirjoittaja joutuu paljastamaan itsensä, suunnitelmansa ja tuloksensa kokonaan sekä asettumaan vallankäytölle alttiiksi kaikkien tarkkailua ja rankaisemista käsittelevien oppikirja-esimerkkien mukaisesti. Tällaista on avoin ja puolueeton tiede?

Anonymiteetti yritetään toki pitää voimassa myös toisin päin, ja siksi artikkelit pyydetään arvioitaviksi ”nimettöminä”. Tämä on kuitenkin valheellinen tapa toimia. Todellisuudessa lukijat arvaavat kirjoittajan hänen tyylistään, aiheistaan, sananvalinnoistaan ja lähteistään sekä viittauksista omaan tuotantoon. Oletus referee-menettelyn molemminpuolisesta anonymiteetistä on siis pelkkä kupla. Se on kotoisin luonnontieteistä, joissa tekijät ovat korvattavissa toisillaan. Ihmis- ja yhteiskuntatieteisiin tämä vaikuttaa tuhoisasti, sillä se ohjaa filosofeja itse sensuroimaan julkaisunsa sellaisiksi, ettei heidän persoonansa erottuisi niistä. Persoonan ilmaisuksi jäävät lopulta vain kirjoittajien etu- ja sukunimet. Tämä haavoittaa filosofien ammatti-identiteettiä, sillä filosofien mahdollisuus työskennellä omalla järjellä ja kokemuksella pyritään redusoidaan pois. Refereemenettely siis kaventaa filosofian toimintaa aluetta ja menetelmiä ja merkitsee eräänlaista persoonan kieltämistä. Filosofia kuitenkin on, ja sen tuleekin olla, henkilökohtaista ollakseen merkityksellistä.

Kontrollissa oloa ei voida pitää tieteen ihanteena, sillä oppineet eivät tarvitse lapsenvahteja. Kaulapantaa sovitetaan tietenkin myös monografian kirjoittajille, mutta liekanaru on pitempi kuin artikkelijulkaisemisessa. Kirjan kirjoittaja voi todeta työnsä olevan itsenäinen luomus *sui generis*, mutta artikkelien vaaditaan yleensä liittyvän johonkin aiempaan keskusteluun. Niinpä refereeiden vaatimuslista pitenee. Erityisen haitallista tämä on väitösinstituutiolle, sillä tarttumapintaa sisältävä väitteellinen aines voidaan sulattaa pois jo ennen kuin teksti näkee päivänvalon. Kirjoitukset siis kuohitaan lehtien takahuoneissa. Myös monografiaväitöksen tekijöitä voidaan ripittää esitarkastuksissa, muttei yhtä brezhneviläisesti, sillä lausuntoja ei saa antaa ehdollisina.

Vertaisarviointien tarkoitus on välttää virheitä ja torjua puolueellisuutta, mutta kuinka

näiden ihanteiden kanssa käy todellisuudessa? Valistumattomimpienkin ihmisten pitäisi ymmärtää, että kirjoitus on aina tekijänsä oma luomus – ei kriitikon, lukijan tai tarkastajan työ, jonka sisältöön heillä olisi oikeus. On väärin olettaa, että tutkijan pitäisi automaattisesti olla valmis luopumaan sisällöllisistä tai muodollisista ratkaisuistaan vain arvioijan mielipiteiden vuoksi, tuloksena ”muunneltu totuus”. Kuitenkin näin jatkuvasti tapahtuu, sillä lehdet asettavat saksimisen ehdoksi julkaisemiselle, ikään kuin kirjoittajat olisivat parturi-kampaajia, joilta voi tilata haluamansa leikkauksen ja valittaa tuloksista. ”Kuluttajansuojana” esitettävä muutosten vaatiminen ja tekijän omasta puolestaan antama ”takuuvastuu” pitäisi rajata vain selvien virheiden korjaamiseen jo tekijänoikeudellisista syistä.

Myös tutkimusetiikka vaatii tieteenharjoittajaa sanomaan sen, minkä hän katsoo hyväksi ja tietää todeksi, eikä tekijöitä pitäisi taivutella myötäilemään vastustajiensa tai kilpailijoidensa käsityksiä. Sitä sanotaan tekijän privilegio-oikeuden kunnioittamiseksi.

Tieteellinen teorianmuodostus voidaan nähdä kokonaisuusien hallintaan pyrkivänä kertomusten tai tarinoiden kirjoittamisena, jota pelkkään keskustelukuluttuuriin tukeutuva artikkelijulkaisemisen muotorakenne ei tue.

Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila ja Petri Ylikoski puolestaan muistuttavat tieteellisen kriitikin oppaassaan ”suopeuden periaatteesta”, joka velvoittaa tarkastajia pitämään kirjoittajaa kaltaisenaan olentona ja hyväksymään hänen väitteensä ja lähestymistapansa, ellei päinvastaiseen ole erityisen painavia syitä.⁵ Tämä merkitsee, että tarkastajilla on moraalinen velvollisuus suhtautua toisten ihmisten akateemisiin pyrkimyksiin perusoikeusmyönteisesti, mutta käytännössä periaatetta rikotaan kuin kahdeksatta käskyä. On turha olettaa, etteivät ajatukset muuttuisi, mikäli sanankäyttöä ”korjataan”. Tieteenharjoittajien ei tulisi olla toivomuslähteitä, joista saa haluamansa tuloksen edes heittämällä lampeen lantin.

Vertaisarviointien perääminen ja niihin alistuminen on outoa siksikin, että ne edustavat

filosofien epäarvona pitämää *riippuvuutta* ja vieraan tahdon alaisuutta. Referee-menettelyissä punnitaan se, onko tutkimustulos joidenkin muiden ihmisten mielipiteiden mukainen, toisin sanoen tyydyttääkö se toisten käsityksiä ja pyyteitä. Filosofian ominaisuuksia ovat yksilöllisyys ja omaperäisyys, toisin kuin tieteen, jota leimaa usein kollektivismi. Toiseudenvaraisuuden noudattaminen on yhtä tyrmistyttävää hupsua kuin olisi lähteä siitä, että jokaisen ihmisen pitäisi olla toisten ihmisten odotusten kaltainen. Se johtaisi vain mukautumiseen, sopeutumiseen ja oikeutuksen kerjuuseen, nöyristelyyn ja kyyristelyyn yhtä kaikki.

Referee-käytäntöjen kielteisimpiä tuloksia on epäluottamuksen leviäminen, joka seuraa vertaisarviointien salamielisuudesta ja joka vastaa narsistien piirrettä halkoa tutkijoita toivottuihin ja ei-toivottuihin, tiedeyhteisön luottamusta nauttiviin ja ”pahoihin poikiin” sekä ylipäänsä joukkueisiin. Näistä poteroista syntyy ylenkatseellisuutta ja pejoratiivisia arvioita, joiden kautta rikotaan akateemisten lausuntojen virkavastuullisuutta, eli periaatetta, jonka mukaan julkisoikeudellisissa yhteisöissä asiantuntija-arvioiden laatimista sitovat samat säännöt kuin valaehtoisia todistuksia tuomioistuimissa.

Entä sitten puolueettomuusihanteet, joiden sanotaan varmistuvan parhaiten lehtien vertaisarvioinneissa? Vertaisarviointi on samanlaista kuin se, että kokoomuslaiset pakotettaisiin lähettämään puolueohjelmansa kommunistien hyväksyttäväksi ja kääntäen. Näin syntyisi ehkä kompromisseja, mutta ne eivät olisi ihmisten todellisten näkemysten mukaisia, sillä kukaan ei voisi edustaa itseään ja ajatuksiaan vilpittömästi. Kiertely ja kaartelu antaisivat valheellisen kuvan todellisuudesta ja estäisivät totuuden tavoitteluun liittyvää vapaata dialogia. Käytännössä sekä filosofian että tieteen paradigmat ja niiden arvioiminen ovat puoluepolitiikan kaltaisia. Pahinta ideologiaa seuraa kuitenkin siitä, että tiedeyhteisö *ei myönnä* puolueellisuuttaan avoimesti. Tässä suhteessa poliittiset puolueet ovat rehellisempiä, sillä ne myöntävät tarkoitushakuisuutensa suoraan.

Referee-menettelyistä syntyy myös perustuslain vastaista ennakkosensuuria. Tieteissä kaikki, myös virheelliset käsitykset, pitäisi voida sanoa, sillä muutoin niitä ei voida koetella ja kumota Karl Popperin fallibilismin perusajatuksen mukaisesti.⁶ Tulkinvaraisissa tieteissä, joissa ehdottomia totuuksia ei voida löytää, pitäisi voida lausua, mitä haluaa. Tiedepo-

liittiset näkemyserot ovat usein niin perinpohjaisia, että vihollisiksi leimattujen mitkään argumentit eivät voi koskaan tyydyttää vastustajien käsityksiä. Mitä vastaansanomattomampi argumentti on, sitä huonompi se on yleensä vastustajan kannalta, ja siksi paraskaan argumentti ei voi koskaan olla vastapuolelle linnoitautuneiden näkökulmasta perusteltu eikä hyvä. Tällaisessa ilmapiirissä keskustelua ei voida enää käydä, ja haukut on syytä ottaa kiitoksina vastaan.

Funktionalistisesti katsoen argumentti on perusteltu jo siksi, että se on sanottu. Muutoinhan sitä ei sanottaisi lainkaan, ja huomiota pitäisikin keskittää erilaisten ajattelutapojen ymmärtämiseen – ei niiden pois karsimiseen jo ennen esittämistä. Keskusteltakoon siis asioista jälkikäteen alköönkä supistako kujilla ja käytävillä etukäteen. Ja edelleen: ajatuksia ei pitäisi pyrkiä kieltämään myöskään niiden esittämisen jälkeen, sillä jälkikäteissensuuri vaikuttaa yhtä tuhoisasti sananvapauteen ja totuuden esille pääsemiseen kuin etukäteissensuurikin, mikäli ihmiset pelästyvät ja alkavat kuohia käsityksiään itsesensuurin muodossa. Tätä kautta myös jälkikäteissensuuri kiertyy yleensä ennakkosensuuriksi.

Akateemisten rajoitusten ei tulisi liioin kahlita ilmaisunvapautta siksikään, että omien mielipiteiden ja elämännäkemyksen artikuloimista voidaan pitää *itseisarvoisena* ymmärteksi tulon tai osallistumisen pyrkimyksenä. On mielenkiintoista havaita ja todistaa, missä kulkee se raja, jota ylitettäessä refereiden oma itsesensuuri alkaa rajoittaa heidän haluaan sensuroida muiden tekstejä. Usein sitä ei lainkaan ole. Toisten teksteihin puuttuminen on samanlaista kuin piirtäisi Mona Lisalle viikset.

Kansainvälisyydessä tiede ummehtuu

Puolueettomuuden ja kriittisyyden oletetaan toteutuvan parhaiten kansainvälisissä lehdissä, ja sen merkiksi kärkiluokkaan sijoitetut julkaisufoorumit ovat yleensä kansainvälisiä. Tosi-asiassa kansainvälisyyden vaatimukset vaarantavat suomen kielen aseman tieteessä ja tieteen roolin suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi ne ovat kielipoliittisia ja rapaattavat kulttuurielämäämme. – Miksi?

Merkittävin vaikutus liittyy aiheiden valintaan. Kansainväliset lehdet julkaisevat sellaisia kirjoituksia, jotka kiinnostavat kansainvälisissä yhteyksissä. Kun tieteentekijät ohjataan julkaisemaan ulkomaisilla foorumeilla, he eivät

enää valitse tutkittavikseen sellaisia ilmiöitä, jotka ovat tärkeitä meillä täällä Suomessa. Kansainvälisissä yhteyksissä ylenkatsotaan paikallisesti tärkeitä keskustelun ja tutkimuksen aiheita ja julkaistaan vain sellaisia puheenvuoroja, jotka kiinnostavat koko maailmaa tai tukevat asioiden arvioimista kansainvälisestä näkökulmasta. Asiassa ei auta, että aiheista yritetään saada keinotekoisesti esiin jotakin maailmanlaajuista tai yleispätevää. Tällaisella julkaisupolitiikalla tullaan estäneeksi kansalliselta kannalta tärkeiden asioiden käsittely, mikä on erityisen tuhoisaa yhteiskunta- ja taloustieteille sekä filosofialle.

Kansainvälinen tiedeyhteisö tukahduttaa myös kansainvälisyyden itsensä arvostelun. Osallistuminen kansainvälisiin yhteyksiin edellyttää jo lähtökohtaisesti myötämielisyyttä kansainvälisyydelle, sillä lehtien käyttämät referat ovat yleensä kansainvälisyyskiiman riivaamia. Siksi kansainvälisissä yhteyksissä tiettyjen asioiden, kuten Euroopan unionin, rahan unionin, maahanmuuton tai monikulttuurisuuden arvosteleminen ovat käytännössä kiellettyjä, mikä on avoimen ja kriittisen filosofian vastaista. Tilanne on hieman samanlainen Euroopan unionissa, jossa EU:n komissio on viime aikoina käyttänyt paljon valtaa omia jäsenvaltioitaan vastaan. Täysin sairasta tieteellisillä vapauksilla tai kriittisyydellä leuhkiminen on silloin, kun ”demokratiana” tai vertaisarvioinnin toivottuna tuloksena pidetään sitä, että on samaa mieltä kuin kaikki muut. Orjuutuksen traagisuus syntyy siitä, että niin kansainvälisessä politiikassa kuin julkaisutoiminnassakin itse järjestelmä on nyt tyhmempi kuin typerinkään ihminen, ja tiedehallinto pyrkii tekemään filosofiaa aikuisten apukoulua.

Muutamilla tieteenaloilla on luonnollisesti tärkeää, että tieteen saavutuksia arvioidaan kansainvälisesti ja universaalein mittapuuin. Tällainen tieteenala on esimerkiksi lääketiede, jonka piirissä joku kuolee erehdyksen sattua. Mutta mielipiteidenvaraisissa tulkintatieteissä ei ole yleispäteviä arviointiperusteita totuuden määrittelemiseksi. Kansainvälisyyden ihanne liittyykin naturalistiseen ajatteluun, ja siihen sisältyvä vertaisarviointi on kotoisin luonnontieteistä. Tämä osoittaa luonnontieteiden ylivaltaa ja sopii huonosti ihmistieteisiin. Ongelma näkyy Tutkijakollegiumin tapaisten laitosten toiminnassa, jossa tutkijakunta keskittyy oman ansioluettelonsa pidentämiseen julkaisemalla etupäässä kansainvälisissä lehdistä, kun taas monografioiden olemassaolosta muistuttamiseen tarvitaan näyttely. Samalla

kotipiha jää retuperälle, vaikka aiheita riittäisi myös suomalaisen yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseksi. On unohdettu, että kollegium perustettiin ajatuksella, jonka mukaan sen pitäisi toimia rajapintana yliopiston ja suomalaisen yhteiskunnan välillä. Tavoitteena pidettiin tiedon yhteiskunnallista vaikuttavuutta, mutta tässä tehtävässä kansainväliset artikkelit ja ulkomailla julkaiseminen eivät toimi.

Anglo-amerikkalainen kieli-imperialismi on johtamassa suomen kielen kuolemiseen tieteen kielenä. Tämä saa Suomen näyttämään kehitykselta, vaikka maamme ei sitä ole. Volyymi, jolla Suomessa on julkaistu filosofisia teosnimikkeitä, on väkilukuun suhteutettuna maailman huippua. Kiitos siitä kuuluu kirjoittajille ja kustantajille, ei tieteen normeille. Jos opetus- ja kulttuuriministeriön, yliopistojen ja Suomen Akatemian julkaisuhanteet olisivat suoranaisia sensuurilakeja, ei varmaankaan mitään julkaistaisi enää suomeksi. Tähän normatiiviin taipuessaan tiedeyhteisö tuskin huomaa, min-käläisen kirveen tiedehallinto on tuonut sen puun juurelle, jossa kasvavat kotimainen kulttuuri- ja yhteiskuntakritiikki – ja tietysti myös totuus.

Vaativalla kansainvälistä julkaisemista voidaan sivuuttaa kansallisvaltioissa esiintyvän poliittisen arvostelun ja tiedekritiikin esittäminen. Samalla estetään ihmisiä julkaisemasta merkittävää kulttuurikritiikkiä kotimaisessa tiedeyhteisössä, tai ainakin yritetään torjua arvostelun tieteellisyys. Kansainvälisissä yhteyksissä suomalaiset ongelmat ja kysymykset eivät kiinnosta tarpeeksi päätyäkseen tieteellisiin lehtiin.

Koska yliopistolliset esiintymislavat ja työtuolit täytetään kansainvälisin periaattein, julkaisupolitiikka vaikuttaa myös siihen, ketkä yliopistoissamme saavat opettaa, luennoida ja edelleen rekrytoida. Akateemisten prikaatien kansainvälisissä kasarmeissa filosofia ummehuu, joten kaikki, mikä pidentää julkaisuluetteloa, ei ole välttämättä hyväksi filosofialle.

Nähdäkseni suomenkieliset julkaisut ovat paras tulos, jonka suomalaiset filosofit ovat saaneet koko maailmassa aikaan. Suomeksi eivät julkaise ketkään muut kuin suomalaiset itse, mutta englanniksi suollettavaa höttöä riittää maailmalla pilvin pimein. Juuri suomenkielinen filosofia on (suomennostyöt mukaan lukien) ainutlaatuisuudessaan koko maamme filosofiyhteisön arvokkain saavutus, eikä kansainvälisille julkaisuille pitäisi asettaa suurta painoa akateemisissa pätevyiden arvioinneissa. Ne ovatkin yleensä huonoa kieltä ja kirjallisesti

melko arvottomia, ja niiden merkitys on jäänyt myös kansainvälisen filosofian Jeniseissä melko huomaamattomaksi.

Aitona kansainvälisenä tutkimuksena voidaan pitää esimerkiksi sellaista monografiaa, jonka ulkomainen kustantaja omin toimin käännättää suomen kielestä vieraalle kielelle, sillä se osoittaa, että teosta todella halutaan lukea. Huonoa englantia olevien artikkelien pakosyöttäminen kansainvälisiin kehiin on sen sijaan vahvasti ritualisoitunutta.

Kielikysymyksestä

Entä miten vieraskielisyyden vaatimukset kannotuvat tiedettä koskevaksi vallankäytöksi? Kieli ei ole kulkuneuvo, jota voisi huoletta vaihtaa. Merkitykset ovat paikallisia, emmekä pääse kielen ulkopuolelle, vaan kieli ja ajattelu ovat yhtä, aivan niin kuin ihminen on osa luontoa. Vaikka monet analyttiset filosofit ovatkin nähneet paljon vaivaa kiistääkseen merkityskonstituution yksilöllisyyden ja esiprediktiivisuuden sekä peränneet kieleltä yleispätevyyttä teorioissaan, jokainen kielen käyttäjä tietää, että merkitykset ovat sidoksissa yksilönkokemukseen, luonnollisiin kieliin ja vaihtelevat kulttuurisidonnaisesti.

Semanttiseen universalismiin kohdistetun arvostelun jälkeisenä aikana pieniä kieliä myös arvostetaan paljon, sillä niihin sisältyy ajattelamisen ituja ja alkuperäisiä merkityksiä, jotka liittyvät erilaisiin tapoihin ajatella. Suuri osa merkityksellisestä filosofiasta on tuotettu marginaaleissa, tieteellisten valtavirtojen ulkopuolella. Näyttöä tästä antaa tapa, jolla myös Pariisin kansainväliset kahvilafilosofit ovat tulleet pieniltä kielialueilta tai Euroopan takapihoilta, aina alkaen algerialaissyntyisestä Derridasta ja liettulaisesta Levinasista päätyen romanialaisiin Cioraniin ja Moscoviciin tai vaikkapa slovenialaiseen Žižekiin.

Englannin kielen ylivalta sotii moniarvoisuuden ihannetta vastaan, sillä siten tapetaan kansalliset pienet kielet ja niissä asuva semanttinen rikkaus. Kansainvälisyyttä vaativa monikulttuurisuuden normatiivi onkin dialektinen paradoksi, joka tulee vastustaneeksi itseään. Valtakieliin sopeutumista ja mukautumista vaatiessaan se tosiasiaa tukahduttaa kulttuurien moneutta sekä heikentää kansallista omaleimaisuutta ja ihmisten itsemääräämisoikeutta. Moniarvoisuutta edistää parhaiten omakulttuurisuuden ihanne, kun taas monikulttuurisuuteen pyrkiminen johtaa vain sii-

hen, että erilaisista kulttuureista joudutaan hiomaan särvät pois erilaisuuden yhteensovittamiseksi. Pahimmillaan tuloksena on yksiarvoinen monoliitti. Samoin vaikuttaa kansainvälisyyden vaatiminen tieteissä.

Angloamerikkalainen pakkokansainvälistäminen eli *internatsismi* johtaa myös siihen, että filosofien pitää omaksua englannin kieleen sisältyvä ajatusmaailma. Englannin kieli on voimakkaan ideologinen kieli. Sanoilla on useita sivumerkityksiä, ja merkitykset riippuvat idio-meista ja konteksteista. Kielen merkitykset muodostavat tavoista ja tottumuksista koostuvan todellisuutensa, joka on riippuvainen sopimuksista, konventioista ja sosiaalisista normeista pragmatismien ideologian mukaisesti.

Englanti on aikamme latina – paitsi yleisyytensä vuoksi – myös siksi, että sekin todennäköisesti kuihtuu pian pois. Latina oli keskiajalla levinnyt universaaliksi tieteen kieleksi, mutta jo uudella ajalla se alkoi näivettyä, sillä laajassa käytössä sanat muuttuivat musiikiksi alkaen merkitä melkein mitä tahansa. Samoin on nyt käymässä englannille, johon latinan sanasto aikoinaan siirtyi. Englannin kielessä tavarat (*goods*) ja jumalat (*gods*) ovat lähellä toisiaan, toiminta (*agency*) merkitsee myös toiminnan esineistynyttä muotoa ('virasto'), ja vapaasta, tahtovasta ja tietoisesta olenosta käytetään ilmaisua "*subject*". Sananmukaisestihan viimeksi mainittu merkitsee 'alistettuna olemista', esimerkiksi muotoilussa "*to be subject to inspection*" ('olla alistettuna tarkastukselle') tai lauseessa "*to be subject to understanding*". – Mitä pitäisi ajatella kielestä, jossa 'ymmärtäminenkin' on 'alamaisena seisomista', siis tottelemista vähän niin kuin brittiläisen siirtomaa-armeijan kaaderissa?

Kansainvälisyyden kielipoliittiset vaatimukset koettelevat kirjoittajien ammatti-identiteettiä, kun tieteenharjoittajat joutuvat taistelemaan sen kysymyksen parissa, uhratako tyylliseikat kansainvälistymiselle. Varmasti myös kaunokirjailijat vaihtaisivat englannin kieleen jo laajemman lukijakunnan saavuttamiseksi, mutta käytännössä parhaatkin ammattimaiset sanankäyttäjät pystyvät ilmaisemaan itseään vain äidinkielellään. Mitä ilmeisempi riippuvuus kirjoittajan kotikielen ja hänen ilmaisukykynsä välillä on, sitä parempi kirjailija yleensä on kyseessä. Kirjailijat näkevät kielen maaperänä, jota he muokkaavat ja joka osittain muovaa myös heitä. He asuvat kielessä. Siksi on turha odottaa, että filosofiankaan laatu parani siitä, että julkaisuja kursitaan kokoon englanniksi ja lähetetään brittiläistä krikettiä

muistuttavaan peliin. Suomalaisen filosofian kansainvälinen menestys onkin rajoittunut muodolliseen logiikkaan ja analyttiseen systeemifilosofiaan siksi, että kaavojen esittelemiseen on sanoja, kieltä ja kuvauksia tarvittu vain höysteeksi, ja tyyliseikat eivät ole painaneet mitään. Sen sijaan kansainvälisen tiedeyhteisön Disneyland vaikuttaa diskriminoivasti filosofian muihin muotoihin, kuten yhteiskuntafilosofiaan ja kulttuurifilosofiaan, joissa myös tyyliseikoilla on merkitystä.

Erääksi esimerkiksi kotikielestään kiinni pitäneestä sopii Martin Heidegger, joka tunnetusti katsoi, että olemisen ja ajattelemisen sydän on kätkeytynyt saksan kieleen.⁷ Näkemys voi olla liioiteltu, mikäli sillä poljetaan muita kieliiä, mutta se sopii yleistettäväksi sikäli, että ajattelu onnistuu parhaiten ja täsmällisimmin juuri äidinkielellä. Vain harva merkittävä filosofi on vaihtanut työskentelykieltään vieraseen. Myös Ludwig Wittgenstein kirjoitti saksaksi, ja G. H. von Wright julkaisi esseeteoksensa äidinkielellään, ruotsiksi.

Minun mielestäni on tyhjän arvoista, vaikka jokin filosofia olisi kansainvälistä, mikäli sanoituissa asioissa itsessään ei ole järkeä. On parempi ajatella omalla kielellään selkeästi kuin vieraalla kielellä sekavasti. Kun tieteenharjoittajat yrittävät ilmaista ajatuksiaan englanniksi, kielitaidottomuus alkaa hallita informaation sisältöjen esittämistä, ja filosofian sijasta syntyykin anteeksipyytelevää imartelua. Vieraskielisyyden vaatimukset sisältävät siis sosiaalisen painostuksen välineitä. Tieteenharjoittajan tai filosofin ajaminen puolustelukannalle pyrkii katkaisemaan terän hänen esittämältään kriitikiltä, sillä puolikielisyys tekee esitelmöitsijästä kiltin, kun häntä aletaan hiillostaa seminaarituloissa tai lehtien toimituksissa. Näin voidaan toivoa, ettei kirjoittaja tai puhuja pystyisi ilmaisemaan itseään täysipainoisesti vaan häviäisi joutuessaan kamppailemaan natiiveja englanninkielisiä anglofilejä vastaan. Tuloksena on ”*I like ice cream*” -englantia. Vieraskielisyyden vaatiminen onkin osa vallankäyttöä: yritystä vetää eri kieltä ja mieltä edustavilta matto alta.

Monetkaan filosofit eivät uskalla tunnustaa, että he eivät pysty ilmaisemaan itseään luontevasti vierailta kielillä, sillä he pelkäävät, että heitä pidetään retardeina. Tosiasiassa heidän asenteensa osoittaisi mitä parhaita osaamista ja itseluottamusta. Mitä paremmin kirjoittaja hallitsee äidinkieltään, sitä selvemmin hän ymmärtää, ettei samoja asioita voida ilmaista vierailta kielillä. Kieltä ei pitäisikään nähdä

vain mekaanisena välineenä, jolta ajatus käänetään toiselle kuin räiskäle lettupannussa, vaan kielen sanat kantavat myös ajatuksia, jotka eivät ole ongelmattomasti käännettävissä.

Tilanne on melko erilainen humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä, joissa on toisille kielille kääntymättömiä kansallisia omaleimaisuuksia, kuin se on esimerkiksi biologiassa. Luonnontieteiden käsitteistö pyrkii olemaan niin universaalista englantia, että vastaavuuksia muille kielille ei edes yritetä löytää. Usein termit vain mukautetaan suomenkieliseen asuun, ja näyttönä tästä on juuri sanan ”termi” käsittehistoria. Silti esimerkiksi eläinfysiologian professorina toiminut Kristian Donner tunnusti opetukseen ja julkaisupolitiikkaan liittyvän ongelman jo ”kotikansainvälistymisen” alkuvuosina näin: ”Tuntuu tyhmältä ja koomiselta, kun opettaja vääntää huonoa englantia neljällekympyvenelle suomalaiselle ja yhdelle venäläiselle. Opetuksen laatu kärsii, sillä on tosiasia, ettei suomalainen opettaja pysty yhtä hyvin opettamaan englanniksi kuin suomeksi.”⁸

Ruotsinkieliseen vähemmistöön kuuluvana häneltä irtosi näköjään ymmärrystä myös tieteen vähemmistökieltä, eli suomea, kohtaan. Kymmeniä monografioita julkaissut legendaarinen sotaratsu, professori Antti Eskola, puolestaan arvosteli kansainvälisiä lehtiä *Työpäiväkirjassaan* kysyen, miksi pitäisi ”yrittää julkaista lehdissä, joita ei itsekään viitsi lukea”.⁹

Mitä pahaa onkaan siinä, jos myös tietokirjailijan suhde kieleen ja kirjoittamiseen on herkkä, eikä hän halua päästää käsistään sellaisia lesekakkuja kuin nuo reippaat kansainväliset reuhaajat, jotka huutavat suu vaahdossa, että englanniksi julkaisemalla pätevytyy ja saa meriittiä? Tärkeämpää on ajatuksen syvyys kuin maineen kauaskantoisuus. Ehkä Eskola viittasi myös siihen, että artikkelit eivät täytä myöskään esseemäisyyden korkeita laatuvaatimuksia, kuten monet hänen omat tekstinsä.

Vaikka yliopistoissa kirjoitetaan harjoitustöinä paljon ”esseitä”, myöskään minä en ole nähnyt akateemisten seinien sisäpuolella yhtään oikeaa esseitä. Artikkelijulkaisemisen suosiminen ei ole siis johtanut esseististen kirjoittamisihanteiden toteutumiseen. Omien vaatimattomien havaintojeni mukaan Suomessa on Johannes Salmisen ja G. H. von Wrightin poistuttua näyttämöltä vain muutamia esseistejä. Esimerkkeinä mainittakoon Jan Blomstedt, Timo Hännikäinen, Antti Nylén ja Osmo Pekonen. Myös heitä on luonnehtinut jonkinlainen vähemmistöasema tai ulkopuolisen rooli, johon liittyvä sublimateion kokemus lienee välttämä-

töntä sille, että kirjoittamiseen voi syntyä yhtäaikainen tarkkojen havaintojen, analyttisyyden, kiteyttämisen ja kurinalaisen sanankäytön tasapaino. Esseistiikan kautta esitetään subjektiivisen tajunnan osaksi omaksuttuja merkityksiä, kun taas artikkelit koostuvat raporteista, joilta puuttuu subjekti. Niinpä esseistiikka artikuloi tietoa ja artikkelit pelkkää dataa, ja siksi arvostan itse enemmän esseistiikkaa.

Internatsismi on kaksisuuntainen tieteen-tilahäiriö siksi, että se pakottaa olemaan kansainvälisiä kotimaassa mutta estää olemasta kotimaisia kansainvälisyydessä. Kun kansainvälistymiseen liittyy piilo-opetus suunnitelmana se, että kaikkien pitäisi koulutautua kielenkääntäjiksi, tutkijan uralle valikoituu helposti vain suorittajia ja toteuttajia, jotka kirjaimellisesti ovat ”omien ajatustensa sihteereitä”. Pelkkänä kääntäjänä toimiminen on epä-älyllistä, sillä kielten opiskeleminen perustuu sanojen tankkaamiseen ja sitä kautta *normatiiviseen* oppimiskäsitykseen, vähän niin kuin laittaisi halkoja pinoon.

Pahinta on kuitenkin poeettisuuden ja narratiivisuuden kuoleminen tieteistä. Mikäli joku luonnehtii vaikka huonosti päättäneitä treffejä kielikuvalla, että ”tulos oli kuin Hietasen sama kala-ateria *Tuntemattomassa sotilaassa*”, kaikki suomalaiset tietävät, mitä kirjoittaja tarkoittaa. Mutta vieraisa kielissä tarinallisuuteen tukeutuminen ei niin vain käykään, sillä ilmaisulle ei ole merkitysvastinetta vierassa kielessä, ajatusmaailmassa eikä perinteessä. Tämä johtaa rikkaan sanankäytön tappioon, ja siksi vieraskielisyyden vaatimukset invalidisoivat tiedettä.

Minulle nyky-yliopisto on eräänlainen kansainvälinen vankileiri, ja mieluummin olen entiseen tapaan ”ehdonalaisessa” kuin monikulttuurisen etnohelvetin tutkintavankeudessa, jossa ei saa enää edes omia asioitaan hoidetuksi suomen kielellä, opetuksen antamisesta puhumattakaan. Asiassa ei auta oikeuskanslerin viraston ratkaisu, jonka mukaan suomalaisissa yliopistoissa ja korkeakoulussa pitää voida opettaa, julkaista ja suorittaa tutkintoja molemmilla virallisilla kielillä, eli suomeksi tai ruotsiksi.¹⁰ Perustuslakia kierretään *arvottomalla* englanninkieliset julkaisut ensisijaisiksi.

Ovatko sitten merkittävimmät filosofiset teokset olleet kansainvälisyysvaatimusten mukaisia? – Eivät. Entä ovatko ne täyttäneet akateemisen yhteisön ja referee-menettelyn hyväksymät mitat? Vastaus on taaskin: ”Eivät.” Sen sijaan ne ovat olleet omaperäisiä ja usein myös omavaltaisia teoksia, jotka on kirjoitettu teki-

jöidensä kotikielellä, ajatellaanpa vaikka Kierkegaardin tai Sartren tuotantoa. Näytelmästä ”Suljetut ovet” tunnettu sitaatti ”*L'enfer, c'est les autres*” sopiikin kuvaamaan myös referee-käytäntöjä.

Esimerkkejä löytyy toki lähempääkin. Suomenruotsalainen ja Lundissa kulttuurisosiologian professorina toiminut Johan Asplund kylästy jo Pietarsaareissa asuessaan kielivähemmistössä olemiseen niin, että hän kirjoitti koko tuotantonsa Ruotsiin muutettuaan omalla äidinkielellään, ruotsiksi. Hän ei ole sallinut kirjojaan edes käännettävän, koska pitää käännöstyötä epätäsmällisenä kopiointina. Vastavasti virolainen semiootikko Juri Lotman julkaisi minimaalisen vähän muilla kuin äidinkielellään, mutta silti (tai siksi) hänen käännös- ja julkaisu-oikeutensa ovat edelleenkin selvää valutua.

Päätelmiä

Palaan lopuksi tieteellisen tiedonmuodostuksen ytimeen, väitösinstituutioon. Vaikuttavimman karhunpalveluksen tieteelle teki Helsingin yliopisto poistaessaan väitöskirjojen arvostelusta perinteiset arvolauseet ja siirtymällä kaksiporlaiseen arviointiin perusteenaan se, että näin voidaan lyhentää tutkintojen suoritusajoja keskimääräisestä 6,7 vuodesta 4 vuoteen.¹¹ Tämä eksplisiittinen toive sisältää implisiittisen seurauksivaikutuksen, jonka mukaisesti tutkimukset jätetään tarkastettaviksi entistäkin keskeneräisempinä. Epäsuorat vaikutukset lyövät korvalle yliopiston toisesta suupielestään julistamia laadun tavoittelun ihanteita, joten kyse on tiedepoliittisesta ideologiasta puhtaimmillaan.¹² Perinteisten arvolauseiden poistaminen ohjaa todennäköisesti heikompiin tuloksiin, mutta tavoittelun kohteena olevasta tutkintoaikojen lyhenemisestä puuttuu näyttö. Mahdollista onkin, että väitöskirjoja tuotetaan entisessä ajassa, mutta ainoastaan laatu heikenee, aivan kuten kävi oikeustieteellisessä tiedekunnassa sen kokeillessa arvosanoista luopumista jo toista vuosikymmentä sitten.

Uudistuksen kauaskantoisina vaikutuksina (1) tieteen taso todennäköisesti laskee tutkijoiden ohjautuessa välinpitämättömiksi, (2) huonotasoinen tutkimus hakeutuu sinne, missä täsmällistä arvosana-arviota ei ole, (3) tutkintoaan eri yliopistoissa suorittavien perustuslailinen yhdenvertaisuus vaarantuu, (4) tutkintojen paremmuuden vertaileminen vaikeutuu ja (5) laadun romahdus pyritään salaamaan.

Perusteena uudistukselle on mainittu *kansainvälisyyden* vaeleerukkeisiin liittövä käsitys, että rima ylitys jossakin kansainvälisessä lehdessä riittää ja että suoritusaijojen lyhentämistä vaatii ”Bergenin ministerivaliokunnan loppuasiakirja”, joka tosin ei ole velvoittava sopimus. Tosiasiassa laatua pitäisi parantaa karsimalla *artikkelitehtailua*, johon tukeutuminen on tiedepoliittisten heikennysten keskeinen syy. Seitsenportaisen arvosteluasteikon poistamisella onkin toimittu Bolognan prosessissa jo hyväksytyn ”Eurooppalaisen opintosuorituksen ja arvosanojen siirto- ja kertymisjärjestelmän” (*European Credit Transfer and Accumulation System*) vastaisesti. Tässä järjestelmässä on edelleen moniportainen arvosteluasteikko.

Johtopäätökseni on, että arvolauseista luopuminen suosii luonnontieteellistä tietokäsitystä, jossa totuutta pidetään *on/off*-muotoisena, mutta se sortaa tulkintatieteitä, joissa tyyli-seikoilla, vivahteilla ja aste-eroilla on merkitystä. Niinpä ei ole syytä olettaa, että tieteellinen kriittisyys toteutuisi enää virallis-formaalien normien mukaisessa tieteenihanteessa vaan sen ulkopuolella, jossa paras tae kriittisyydestä onkin ihmisten yksityinen arvostelukyky ja itsekritiikkiin perustuva julkaisukynnys.

Vertailun vuoksi on hyvä muistuttaa, että ennen vanhaan väitöskirjojen täytyi olla omakustanteita, sillä sarjojen ja kustantajien kautta julkaisemista pidettiin sitoutumisena taloudellisiin tai muihin intresseihin. Varmimpana takeena puolueettomuudesta ja omaehtoisuudesta pidettiin omakustantamista. Nykyisin omakustantamista ylenkatsotaan, vaikka tieteen vapaus toteutuu juuri siinä. Siksi pidän myös Tieteellisten seurojen valtuuskunnan (TSV) uutta julkaisufoorumiluokitusta,¹³ jota Sami Pihlströmkin on ollut laatimassa, kristussilmukan solmimisena filosofeille. Teollisuusvartijan innolla parhaastakin Blackwellistä tulee *blackmailia*, melkein kuin kouluuehdot saisi. Tässä valossa ”korkeatasoiseen” julkaisuun kirjoittamista on syytä pitää vakavasti demeritoivana.

Tiedepoliittisen vallan käytön kannalta kiintoisinta luokitelluissa julkaisuissa on, paitsi niiden keskinäinen ja usein täysin mielivaltainen järjestäminen hierarkkisiksi, erityisesti myös se, mitä ne *eivät ole julkaisseet*. Garfinkeiläisesti ja foucaultlaisesti ajatellen tieteen julkaisunormeja *pitäisi rikkoa valistuneesti*, sillä siten ehkä paljastuisi, millä tavoin tappiollisia nuo normit ovat filosofialle ja tieteille.¹⁴ Tiedepoliittisiin kontroversiaaleihin on siis täysi syy, mikäli aiotaan välttää ideologisilta

vaikutuksilta, jotka sisältyvät tiedehallinnon pyrkimyksiin ohjailla tieteen sisältöjä. Billigiläisittäin tai festingeriläisittäin katsoen nämä vaikutukset ilmenevät tutkijoihin kohdistuvina ristiriitaisina odotuksina: kognitiivista dissonanssia ja sisäistettyjä ristiriitoja tuottavina vaatimuksina esiintyä toisaalta ”kriittisinä ajattelijoina” mutta toisaalta myös tiedepoliittikan nöyrinä renkeinä.

Eiköhän siis päästetä relativismi ja subjektivismi todelliseen raja-aidat ylittävään loppulaukkaan! Tieteellisen julkaisemisen ja etenkin väitösinstituution pitäisi olla jotain aivan muuta kuin tottelevaisuuskoe. Aito filosofi on sellainen, jota ei kukaan kontrolloi ja jolle kukaan ei voi asettaa agendaa. Optimaalista filosofia kukaan ei voi käskää valehtelemaan mistään, vaan hän julkaisee juuri sitä ja siten, minkä katsoo hyväksi. Vapaa kommunikaatio ehkä harmittaa monia, mutta se näyttää olevan totuudessa pysymisen *primus motor*, eikä parempaakaan vaihtoehtoa ole näköpiirissä. Filosofian ydin on vapaa julkaisutoiminta ja viestintä – ei kontrolloitu eikä maksettu journalismi. Tämän idean ympärille syntyi aikoinaan myös *Niin & Näin* -lehti, ja ehkä juuri siksi se ei ole edennyt TSV:n luokituksessa perustaso 1 korkeammalle jalustalle. Yhtä paljon humanistina kuin filosofisena anarkistinakin ajattelen, että julkaisufoorumit ovat filosofeja varten eivätkä filosofit julkaisufoorumeja varten.

Asennoituminen kansainvälisyyteen ja siihen liittyvät kielipoliittiset ongelmat eivät puolestaan ole vain teknisiä kielen valintakysymyksiä, vaan niiden kautta määritetään filosofian sisältöjä ja filosofien identiteettiä. Olen puhunut myös dialogisen filosofiaikäsitksen puolesta, mutta filosofian ydin ei voi koskaan olla pelkkää artikkelimuotoista sormetusdemagogiaa. Pohjana täytyy olla filosofinen *Jasagen*: kyky sanoa itselleen ”kyllä”, halu puhua omalla äänellään. Myöskään yhteiskunnallista osallistumista tavoitellessani en tarkoita, että tieteen pitäisi politisoitua. Mutta kannatan kyllä tiedon ja ymmärryksen jakamista yhteiskuntaan, sillä pidetäänhän sellaista lääkäriäkin huonona, joka vain toteaa taudit, muttei paranna niitä.

Monografijulkaisemista ja artikkelijulkaisemista voidaan lopuksi verrata näköispatsaiden ja abstraktin taiteen eroon. Kari Suomalainen lausahti aikoinaan, että kuvanveistäjät tekevät abstrakteja installaatioita näköispatsaiden sijaan, sillä näköispatsaiden tekeminen on niin vaativaa, ettei siitä suoriuduta. Pelkään pahoin, että myös artikkeliväitöskirjoja teh-

dään, koska tutkijat eivät osaa, ehdi, jaksaa tai viitsi kirjoittaa oikeita kirjoja. Kaamea mahdollisuus tämän takana on se, että tutkijat ovat menettämässä taitonsa jäsentää kokonaisuuk-

sia, tehdä synteesejä, kirjoittaa elävää akateemista proosaa ja muodostaa teorioita.¹⁵ Viime kädessä uhattuna on kyky Heideggerin tarkoitamaan mietiskelevään ajattelemiseen.

VIITTEET

¹ Sari Kivistö ja Sami Pihlström, ”Monografian merkityksestä”, *Niin & Näin* 2/2015.

² Heta Gylling Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan opetuksen kehittämissivustolla (Flamma) julkaistussa haastattelussa *Tohtoriksi valtiotieteellisessä tiedekunnassa* (Pdf).

³ Helsingin yliopiston rehtorin päätös 17.4.2012.

⁴ Fyysikko Alan Sokal kirjoitti Duke University Pressin julkaisemaan *Social Text* -lehteen (46–47/1996, s. 217–252) artikkelin ”Transgressing the boundaries – Towards a transformative hermeneutics of quantum gravity”, johon hän omien sanojensa mukaan keräsi ”postmodernistien tavanomaisimpia kliseitä”. Paljastaessaan samanaikaisesti *Lingua Franca* -lehdessä, että hänen artikkelinsa onkin täyttä puppua, hän onnistui aiheuttamaan suuren kohun. Ks. Sokalin artikkelia ”A physicist experiment with cultural studies” *Lingua Franca* -lehdessä (May/June 1996).

⁵ Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila ja Petri Ylikoski teoksessaan *Argumentti ja kritiikki* (Helsinki: Gaudeamus, 1998, s. 31–32).

⁶ Ks. Karl Popperin teosta *Arvauksia ja kumoamisia – Tieteellisen tiedon kasvu*. (Suom. Eero Eerola, alkut. *Conjectures and Refutations*, 1963. Helsinki: Gaudeamus, 1995).

⁷ Ks. esim. Heideggerin *Der Spiegel* -haastattelua George Steinerin teoksessa *Heidegger* (suom. Tere Vadén, Helsinki: Gaudeamus, 1997, s. 197).

⁸ Kristian Donner jutussa ”Luovasti äidinkielellä” *Yliopistolainen*-lehdessä 10/2005.

⁹ Antti Eskola *Työpäiväkirjassaan* (Helsinki: Hanki ja Jää, 1992, s. 26).

¹⁰ Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 12.11.2013, Dnro OKV/136/1/2013.

¹¹ Helsingin yliopiston hallituksen 21.4.2015 hyväksymä tutkinto- ja oikeusturvajohtosääntö (38 §).

¹² Ideologialla viitataan tässä yhteydessä Michael Billigin teoksessaan *Ideology and Social Psychology – Extremism, Moderation and Contradiction* (Oxford: Blackwell, 1982) esittämään määritelmään, jonka mukaan ideologia esiintyy argumentaation eksplisiittisten ja implisiittisten ominaisuuksien keskinäisenä ristiriitana.

¹³ Ks. Tieteellisten seurojen valtuuskunnan julkaisufoorumiluokitusta <www.tsv.fi/julkaisufoorumi/>.

¹⁴ Harold Garfinkelin ”valistuneesta normien rikkomisesta” ks. hänen kuuluisuutta niittänyttä tavaratalokoettaan teoksessa *Studies in Ethnometodology* (orig. 1967, Cambridge, Massachusetts: Polity Press, 1984).

¹⁵ ”Yleiskatsauksellisuuden” vaarantumisesta ks. esim. Jürgen Habermasin teosta *Die neue Unübersichtlichkeit* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1985).